201920

Peer Reviewed Journal

ISSN 2319-8648

Impact Factor (SJIF)

Impact Factor - 7.139

Current Global Reviewer

International Peer Reviewed Refereed Research Journal Registered & Recognized
Higher Education For All Subjects & All Languages

Special Issue 20 Vol. I
on

भारतीय समाज और विकलांग (दिव्यांग) विमर्श

Indian Society & Ideology of Disability

October 2019

Associate Editor
Dr. Shivaji Wadchkar

Guest Editor
Principal Dr. V.D. Satpute

Assistant Editor
Dr. V.B. Kulkarni
Dr. A.K. Jadhav
Dr. S.A. Tengse

www.publishjournal.co.in

73

15. अपंगवशारिरीक दुर्बलता असणाऱ्या व्यक्तींना क्रीडा क्षेत्रातील संधी व त्यांचा सहभाग
प्रा. वाकनकर गोविंद बन्सीधरराव 77

16. दिव्यांग अधिकार कायदा 2016 - एक संक्षेप
डॉ. राजाराम झोडगे 81

17. अपंगाच्या विकासातील शासकीय योजना
डॉ. वितेश भारत निकते 84

18. भारतीय मतीमंदात्वाची स्थिती
प्रा. डॉ. प्रकाश रावसाहेब शिंदे 87

19. अपंग व्यक्ती व शासनाची भूमीका व कार्य
प्रा.डॉ.अंभुरे एस.डी 90

20. सोशल मिडिया आणि फेकु न्युज
प्रा.डॉ. आंधळे वी. व्ही, 92

21. Disability & Literature
Dr.Meena Surendra kadam 96

22. Differently Abled & Their Inclusion
K.Saideepti 101

23. Disability : A Curse On Human Life
Bais Sunita Manoharrao 107

24. Disability Divided in India
Dr.Bhavna H. Parmar 113

25. The Implications of Socioeconomic Perception Of Disability in Ahmedabad
Varma Kirankumari 121

26. Portrayal of Disabled in Rohinton Mistry's *Such a Long Journey* (1991)
Mr. Rajesh S. Gore , Dr. Vasant .D. Satpute

27. Psychological Disorder in Rohinton Mistry's *Such a Long Journey*
Dr. Jaybhaye Vithal K. 129

28. ICT Facilities and Services for Visually Challenge
DR. ANANT B. SARKALE 134

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

PRINCIPAL

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Special Issue XX , Vol. I | Octomber 2019 | Peer Reviewed SJIF | ISSN : 2319 - 8648 | Impact Factor : 7.139

Late Ramesh Warpudkar ACS College, Sonpeth, Pin-431516, Tq.Sonpeth Dist.Parbhani

अपंग व्यक्ती व शासनाची भूमीका व कार्य

[illegible] एस.डी

[illegible] कै. रमेश वरपूडकर कॉलेजसोनपेठ

प्रस्तावना

भारताच्या राज्यघटने नुसार सर्व नागरिकांना समता, स्वातंत्र्य, न्याय आणि प्रतिष्ठेचे आश्वासन देण्यासह घटनेमध्ये अपंग नागरिकांचाही अर्थात अपंग स्त्री-पुरुषांचा निर्विवाद समावेश आहे.तसेच घटनेनुसार अपंगाच्या पुनर्वसनाची थेट जबाबदारी राज्य सरकार व सोपवण्यात आली अपंगाचे स्वरुप पाहायचे झालेतर, जन्मजात अपंग व जन्मानंतर झालेले अपंग असे अपंगाचे दोन मूलभूत प्रकार आहेत. अपंगाच्या कार्यक्षमता नुसारत्याचे वर्गीकरण करण्यात येते.

अपंगाची व्याख्या

शारीरिक किंवा मानसिक विघाडामुळे सर्वसाधारण माणसाप्रमाणे आपली दैनंदिनकामेकरणे अशक्यप्राय आहे . अशा व्यक्तीला अपंग असे म्हणतात.

अपंग होण्याचेकारणे

समाजामध्ये आपल्याला अनेक अपंगाचे प्रकार दिसून येतात या सर्व अपंगाचे अपंग होण्याचेकाहीकारण दिसून येतात यामध्ये अनुवांशिक वारसा, अपघात किंवा रोग या तीनकारणांनी अपंगत्व निर्माण होऊ शकते .

अपंगाचे प्रकार

अपंगाचे अनेक प्रकार दिसून येतात यामध्ये आंधळे, बहिरे, हात पाय लुळे, पांगळे थोटे, मनाने दुर्बल व्यक्ती अशा प्रकारचे अपंग दिसून येतात याच बरोबर हृदय .फुपुस डोळेइत्यादी महत्त्वाच्या आवळयाच्या चिरकाळी व्याधीमुळे अपंग झालेलेस्त्री-पुरुष व शैक्षणिक दृष्ट्या कमकुवत असणारी मुले यांचाही अपंगात व्यक्तीचा समावेश होतो.

अपंगासाठीशासकीय योजना व त्याचा उदेश

समाजातील दृष्टी हिन, कर्णबधिर, अस्थिव्यंग, मनो विकलांग इत्यादी अपंग व्यक्तीकडे आपण सर्वांगी त्यांच्याकडेआपण निगेटिव म्हणून न पाहता त्यांच्या अपंगाकडे व त्यांच्या अपंगाविषयी सकारात्मकदृष्टीनेविकास करुन पाहावे व त्यांच्यात सकारात्मकविचार करणे इत्यादीकाळजी घेतली पाहिजेत अपंग व्यक्ती कडे त्यांच्या अपंग आकडे न पाहता त्यांच्यामध्ये असलेल्या सामर्थ कडे पाहून त्याच्यामधील असलेलेसुप्त सामर्थ्य विकसित करून त्याला समाज जीवनाच्या सर्व समान संधी पुर्णउपल्बध करूण दयाव्यात व त्याचा विकास व्हावा या दृष्टीने महाराष्ट्र शासनाच्या सामाजिक न्याय विभागामार्फत कल्याणकारी योजना राबविण्यात येतात.त्याचप्रमाणे सामाजिक सुरक्षितेसाठी काही प्रमाणात अपंगणा आरक्षण, सवलती, सुट देण्यात आलेली आहे या सर्वांचा उद्देश अपंग व्यक्तीलासक्षम बनवून त्यांना समाजाच्या मुख्य प्रवाहात समाविष्ट करूण घेणे म्हणूनराज्य शासनाच्या माध्यमातून लहान मुला-मुलींच्या आरोग्याचीकाळजी घेतली जाते, यामध्ये अपंग प्रतिबंधात्मक कार्यक्रम घेतले जाते, यामध्ये आरोग्यकर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण

देणे,त्याच्या स्वच्छता व आरोग्य इत्यादीकार्यक्रम. वैद्यकीय अधिकारी व आरोग्यकर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण,इत्यादें आरोग्यविभागामार्फत राबविण्यात येतात.

अपंग विद्यार्थ्यांना विशेष शाळांमार्फत शिक्षण

समाजातीलबरेच अपंग या कारणाने मुल-मुली सामान्य मुलाबरोबर शाळेत जाऊ शकत नाहीत. अशा मुलांचे शिक्षणसाठी स्वयंसेवी संस्थेमार्फत किंवा अपंगांच्या विशेष शाळांमधून शिक्षण दिल्या जाते या शाळा निवासी व अनिवासी स्वरूपात आहेत अशा शाळांमधूनसुध्दा बरेच अपंग मुली शिक्षण घेत आहेत.

अपंग विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती

महाराष्ट्र शासणानेअपंग विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती देण्यात येते या शिष्यवृती स्वरूप पहिलीते दहावीपर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या अपंग विद्यार्थ्यांना शिष्यवृती देण्यात येते यामध्येपहिलीते दहावी पर्यंत दर महाशिक्षण घेणाऱ्या अपंग विद्यार्थ्यांना शिष्यवृती दिली जाते पहिलीते चौथी पर्यंत 50 रूपयेतसेच पाचवी ते आठवी 70 रूपये व नव्वी ते दहावी 75 रूपयेतसेच विकलांग विद्यार्थ्यांना दर शंभर रूपये दिले.

अपंग प्रशिक्षण योजना

18ते 45 वयोगटातील प्रौढ अपंग व्यक्तींना सामाजिक न्याय विभागामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या अपंगांच्या कार्यशाळांमधून रोजगार व स्वयंराजगाराचे वेगवेळया व्यवसायाचे मोफत प्रशिक्षण निवासी व अनिवासी एक औद्योगिक प्रशिक्षणकेंद्र व 78 स्वयसेवा संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्याकार्यशाळा आहेत.

रोजगार व स्वयंरोजगार

शासकीय शासन अधिपत्याखालीलकार्यशाळा चेगटअ तेगट ड पदावर सरळ सेवा भरती मध्ये अंध, अल्प व्यंग, मंदगती इत्यादीसाठी एक टक्का, तसेच अल्पद्धष्टी असणाऱ्यांना एक टक्का, व कर्णबधीर असणाऱ्यांना एक टक्का असे एकुणतीन टक्के अपंगासाठी आरक्षण सर्व सेवेत भरण्यास यावयाच्या पदासाठी 100 बिंदु नामावली मधीलक्रमांक एक 34 आणी 37 अपंगासाठी राखीव आहेत.वरील सर्व आरक्षणाचा बऱ्याच अपंगांनी फायदा घेतलेला आहे.

पदोन्नतीमध्ये अपंग व्यक्तींना तीन टक्के आरक्षण

निमशासकीय सेवेतील अंध अल्पदृष्टी, कर्णबधीर गटक मधुनगट व मध्ये व गटड मधुनगटक मध्ये न्यूक्तीस योग्य टरवलेल्या पदावर पदोन्नतीमध्येतीन टक्के आरक्षण ठेवण्यात आलेआहे. पदोन्नतीच्या 100 बिंदु नामावलीत मध्येक्रमांक एक 34 व 37 हे बिंदु अपंगासाठी आरक्षितकेले अहेत.तसेच टंक लेखनामध्ये अपंगांना सुट दिली आहेहात किंवा बोट नसणाऱ्यांना 60 टक्के अपंगांच्या व्यक्तीला 30 शब्द प्रती मिनीटाची परीक्षा देण्यासाठी सात मिनीटात ऐवजी दहा मिनिटेम्हणजेतीन मिनीटे आधिक दिली आहे.या सवलती मुळे बऱ्याच अपंग विदयार्थ्यांनी चांगल्या प्रकारे परीक्षा देउन यशस्वी झाले आहेत.

अपंग व्यक्तीसाठी रोजगार मिळावे

रोजगार मेळावे शासकीयनोकरीमध्ये अपंगाचा तीन टक्के आरक्षणदिले जाते परंतुखाजगीक्षेत्रात आजही अपंगांना नोकरी उपलब्ध नाही तेव्हा खाजगीक्षेत्रातमुदधा अपंगांना नोकऱ्या उपलब्ध करून देण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यात रोजगार मेळावे आयोजीतकेले जाते. अपंग स्वंयरोजगारा साठी बीज भांडवल 18ते 50 वयोगटातील दृष्टीहीन, कर्णबधीर,

अस्थी विकलांग अपंग व्यक्ती स्वंयरोजगारासाठी रूपये दीड लाख त्या रकमेपैकी 80 टक्के रक्कम बँके मार्फतकर्ज व 20 टक्के अथवा कमालरूपये 30,000 अनुदान स्वरूपात दिले जाते.अशा भांडवलातुन अनेक अपंग व्यक्तीने आपले स्वताचे व्यवसाय टाकले आहेत.

प्रशीक्षीत अपंगांना व्यवसायासाठी अर्थसाहाय

शासकीयतसेच शासनमान्य संस्थेतमधुन अपंग व्यक्तीने प्रशीक्षण पुर्ण केलेल्या 18 ते 50 वयोगटातील अपंग व्यक्तींस प्रशीक्षण पुर्ण केलेल्या व्यवसायाला सुरूकरण्यासाठी लागणाऱ्या साधना करीता रूपये 1,00,000 अर्थसाहाय देण्यात येते अपंग

आर्थीक व वित्त महामंडळ

अपंग व्यक्तीच्या सामाजिक व आर्थिक उन्नतीच्या योजना राबविण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य अपंग विकास महामंडळाची स्थापना केली आहे या महामंडळामार्फत अपंगांच्या आर्थिक उन्नतीच्या विविध योजनातसेच राष्ट्रीय अपंग आर्थिक विकास महामंडळाच्या योजना राबविण्यात येतात.जिल्हास्तरावर इतर मागासवर्गीय विकास महामंडळा स्थापन केले आहे. अपंग व्यक्तींना कृत्रीम अवयव व साधनेपुरवणे अपंगाच्या पुर्णवसनाच्या दृष्टीने आस्थी विकलांग व्यक्ती करीताकॅलिपर्स कृती अवयव तसेचतीन चाकीसायकल,याचबरोबर अपंगासाठीकर्णबधीर याकरीता सर्व, नियंत्रण अंध व्यक्तींना चष्मेकाटयातसेच इयत्ता 10 वि नंतरचे शीक्षण पुर्णकरण्यासाठी अंध विध्यार्थ्यांना टेपरेकॉर्ड व दहाकाऱ्या कॅसेट दिले जातात या योजनेचा बऱ्याच अपंगांनी फायदा घेतला जातो

महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळाच्या मार्फत अपंग देण्यात येणास्या विविध कर्ज योजना

महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळाच्या मार्फत व्यवसाय शिक्षण यासाठीकर्ज योजना, लहान व मुदतकर्ज योजना महिलासमृध्दी योजनाअपंग व्यक्तीला इंडस्ट्रियल युनिट स्थापन करण्यासाठीकर्ज योजना, लहान व मध्यम व्यवसायासाठी मुदतकर्ज योजना. महिलासर्मद्धी योजना, शैक्षणिककर्ज योजना,अपंग शेतकस्यासाठीकृषी संजवनी योजना. अपंग कर्मचारी उद्योगासाठीकर्ज योजना, व्यवसाय शैक्षणकर्ज योजना इत्यादी. महाराष्ट्र राज्य अपंग विक्त महामंडळाच्या मार्फत अपंगाला वेगवेळयाकर्ज योजना राबवल्या जातात.

अपंगा साठी एस टी प्रवास भाडयात सवलत योजना

अपंग व्यक्तीला दिलेल्या ओळखपत्रा अधारे एस टी भाडयामध्ये अपंग व्यक्तीस 75 टक्के व त्यांच्या सोबत असणाऱ्या व्यक्तीस 50 टक्के सवलत देण्यात आले आहे.यासवलतीचा बरेच अपंग वक्ती फायदा देतात.

समारोप

वरील सर्व घटकांमधून अपंगाचे स्वरूप त्याचप्रमाणे अंपग व्यक्ती म्हणजेकाय? अंपगाच्या कारणांची येथे सविस्तर मीमांसाकेली आहेत्याचप्रमाणे महाराष्ट्र शासणाने अपंगासाठीकोणकोणत्या योजना राबविण्यात येतात या योजनेचा या लेखात सविस्तर माहिती घेतली आहे वरीलसर्व योजनेमूळे महाराष्ट्रातीलहजारो अंपगांनीफायदाघेतलेला आहेकाही घेत आहेतवरिल सर्व योजनेमुळे बस्याच अपंगांचा जीवन जगण्याचा प्रश्न सुटला आहे आज बरेच अपंग स्वाभिमानाने जगत आहेत.

संदर्भ ग्रंथ

1 अपंगाच्या शासनाच्या योजना

2 अपंगाच्या मात वैद रवडीवाले

3 अपंग आणि समाजजिवन - मुक्तासाईखेडकर

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani